

RÂNDUIALA SFINTEI ÎMPĂRTĂȘIRI – CONSIDERAȚII ISTORICE ȘI REFLECȚII PASTORALE

**The Office of Holy Communion:
historical considerations and pastoral reflections**

Mihail K. Qaramah

*Facultatea de Teologie Ortodoxă din Alba Iulia
mihail.qaramah@uab.ro*

Abstract: The Office of Holy Communion is a collection of prayers, psalms, hymnography and poetical or didactical verses dedicated to the preparation and thanksgiving for Communion. The Office is currently an appendix of the Horologion. Although it is intended for the private use of the faithful, it comprises elements proper to communal celebration, such as a hymnographic canon, and in some eucharistic communities it is integrated at least partially in the public worship (at Compline, at Matins or even at the time of the kinonikon within the Divine Liturgy). The purpose of this paper is to highlight some historical aspects regarding the evolution of this Office and to discuss some pastoral outlooks concerning the present practice. Based on historical research some proposals are made to revise the received Office in the Romanian Horologion (which has some differences from the Greek Horologion).

Keywords: *Eucharist, Horologion, preparation and thanksgiving for partaking of the Holy Mysteries, Orthodox liturgical tradition.*

Introducere

Orologhiul sau Ceaslovul este cartea liturgică ce conține liturghia zilnică a Ceasurilor din ritul bizantin, mai precis, componenta fixă a ciclului de rugăciune cotidiană obștească (exceptând Liturghia Euharistică). Totuși, forma actuală a Orologhiului conține și rânduiele care, aparent, nu fac parte din horariumul fix zilnic și care țin, mai degrabă, de rugăciunea privată a credinciosului. Printre acestea se numără și *Rânduiala Sfintei Împărtășiri* (Ἀκολουθία τῆς θεῖας μεταλήψεως). Cu toate acestea, A. Schmemmann încearcă să depășească utilitatea „limitată” a acestei rânduiele la proximitatea temporală a momentului cuminecării, accentuând ideea pregătirii permanente a credinciosului pentru împărtășirea cu Sfintele Taine:

„...întreaga viață a unui creștin este și ar trebui să fie pregătire pentru Sfânta Împărtășanie, așa cum este și ar trebui să fie fructul duhovnicesc al Împărtășaniei ... Practic, această pregătire constă, mai întâi, în *conștientizarea* nu numai a „principiilor creștine” în general, ci tocmai a *împărtășirii* însăși – atât a ceea ce am primit *deja* (și care, făcându-mă părtaș la Trupul și Sângele lui Hristos, judecă viața mea, mă cheamă să *fiu* inevitabil ceea ce am devenit), cât și a ceea ce voi primi în viața, în sfințenia și în lumina care se apropie ... Una dintre modalitățile cele mai simple de a pune început acestei conștientizări este includerea rugăciunilor de *dinainte* și de *după* Sfânta Împărtășanie în canonul zilnic de rugăciune. De obicei, noi citim rugăciunile pentru Împărtășanie doar înainte de a ne împărtăși, iar cele de mulțumire, imediat după ce ne împărtășim, și, împlinind această rânduială, ne întoarcem pur și simplu

la viața noastră „profană”. Însă ce ne-ar împiedica să citim una sau mai multe rugăciuni de *mulțumire* în primele zile ale săptămânii, după Euharistia de duminică, și *Canonul Împărtășirii*, în a doua parte a săptămânii, făcându-ne zilnic conștienți față de Sfânta Taină, raportând întreaga noastră viață la Sfintele Daruri pe care le-am primit și urmează să le primim?”¹.

Astfel, A. Schmemmann descoperă caracterul zilnic sau permanent al acestei Rânduiei, recomandând includerea sa în asceza cotidiană a credinciosului laic sau monah deopotrivă. Din prisma acestei înțelegeri, includerea Rânduiei în Orologhiu pare justificată. Trebuie însă ținut cont de faptul că în istoria manuscrisă a acestei Rânduiei rugăciunile specifice, alături de psalmi și imnografie (în funcție de caz), se întâlnesc într-o varietate de manuscrise, precum Orologhii, Psaltiri, Evhologhii, manuscrise cu lucrări imnografice sau patristice și chiar suluri special destinate unui asemenea oficiu².

Rânduiala Sfintei Împărtășiri a devenit obligatorie pentru cel ce urmează a se împărtăși cu Sfintele Taine, importanța sa fiind sporită de practica generală a rarei cuminecări atât în mediul monahal, cât și în rândul laicilor, pentru care nevoia unei pregătiri „temeinice” este împlinită în parte prin respectarea unor cerințe disciplinare și duhovnicești (mărturisire, abstenență, post pre-euharistic,

---

¹ Alexander Schmemmann, *Postul Mare. Pași spre Înviere*, trad. V. Gavrilă (București: Editura Sophia, 2013), 203-205.

² A se vedea în special Stefanos Alexopoulos, Annewies van den Hoek, „The Endicott Scroll and its Place in the History of Private Communion Prayers”, *Dumbarton Oaks Papers* 60 (2006), 145-188 și Georgi Parpulov, *Toward a History of Byzantine Psalters, ca. 850-1350 AD* (Plovdiv, 2014), Appendix C2.

rugăciune). De altfel, este foarte probabil ca tocmai practica rarei împărțșiri să fi fost un factor decisiv în elaborarea și augmentarea Rânduiei; cu cât cineva se împărțșea mai rar, cu atât devenea mai nevrednic, iar nevoia unei pravile pregătitoare lungi (cât mai „complete”) creștea³.

În forma actuală, Rânduiala reprezintă un amalgam de elemente specifice atât liturghiei obștești, cât și rugăciunii private, deși, de regulă, Rânduiala are o întrebuițare individuală, mai ales în mediul parohial. Teoretic⁴, Rânduiala are următoarea desfășurare:

- a) în seara din ajunul cuminecării, în cadrul Pavcerniței, după Simbolul de credință, este integrat Canonul imnografic⁵;
- b) dimineața, după Utrenie⁶, se zic rugăciunile trisaghionului, *Pss* 22, 23, 115, tropare, stihuri didactice și un număr de 10 rugăciuni, conform Orologhiului grecesc, sau 12 rugăciuni, după Ceaslovul românesc;
- c) când vine vremea cuminecării, se rostesc stihuri atribuite Sfântului Simeon Metafrast, troparul „Cinei Tale...”, alte stihuri, rugăciunea „Stăpâne, Iubitorule de oameni, Doamne, Iisuse Hristoase, să nu-mi fie

---

³ Alexopoulos, van den Hoek, „The Endicott Scroll...”, 169.

⁴ Conform rubricilor din *Όρολόγιον τὸ Μέγα* (Ἀθῆναι: Ἐκδοσις τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, 1998), 505-521. Pentru rânduiala din Ceaslovul românesc a se vedea *Ceaslov* (București: Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2001), 289-322.

⁵ Ceaslovul românesc prezintă rânduiala ca pe o slujbă de sine stătătoare, având propria enarxă, ce se săvârșește după slujba de seară (Vecernia).

⁶ Conform Ceaslovului românesc, după Ceasuri.

mie spre osândă...”, după care se repetă troparul „Cinei Tale...”;

- d) după cuminecare, se rostesc cinci rugăciuni de mulțumire (ultima fiind adresată Născătoarei-de-Dumnezeu), Cântarea lui Simeon, rugăciunile finale ale trisaghionului și câteva tropare (al zilei, al Sfântului Ierarh a cărui Liturghie s-a săvârșit și condacul, theotokionul).

În practica monahală athonită contemporană, Rânduiala pregătitoare pentru cuminecare este integrată cu totul nepotrivit în cadrul Utreniei, întrerupând nefiresc cursul acesteia. Astfel, conform acestei practici, după catismele Psaltirii de la Utrenie, preotul rostește binecuvântarea și se spun rugăciunile trisaghionului, urmate de Canon; acesta este succedat de rugăciunile pregătitoare, cu excepția ultimei (a zecea în Orologhiul grecesc). Apoi, slujba Utreniei este reluată⁷.

Lucrarea de față își propune o scurtă analiză a elementelor componente ale acestei rânduiei, pe baza cercetării tradiției sale manuscrise. Scopul este de dobândi o mai bună înțelegere a rostului fiecărui element component în parte și a procesului de cristalizare a actualei redactări, precum și de a formula câteva propuneri de revizuire a redactării actuale și a săvârșirii sale.

1. Originile monahale

Rânduiala Împărtășirii s-a dezvoltat în mediul monahal, întrebuițarea unui asemenea oficiu fiind atestată

---

⁷ *Ιερατικόν* (Αθήναι: Ἐκδοσις τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, 2004), 241, n. 99.

încă din secolul al XI-lea⁸ de Tipicurile și Regulile monahale. Astfel, în *Hypotiposisul* lui Nichita Stithatul pentru Mănăstirea Studion din Constantinopol (cca. 1080) este redată o Rânduială a Împărtășirii menită a fi rostită în mod individual de monahi chiar pe parcursul Dumnezeieștii Liturghii⁹. Rânduiala consta din următoarele momente:

- a) începând Heruvicul și până la momentul Rugăciunii Domnești monahul rostea trisaghionul, *Pss* 114, 115, 117 și patru rugăciuni;
- b) în momentul chemării la cuminecare, „Sfintele, sfinților”, monahul îngenunchea și rostea rugăciunea penitențială „Βοηθός μου γενοῦ, δέσποτα τῶν ἀπάντων Χριστέ...”;
- c) după răspunsul „Unul Sfânt...”, monahul își înălța mâinile și cu lacrimi recita *Ps* 29;
- d) apropiindu-se de primirea Sfintelor Taine, monahul recita *Ps* 22; dacă îi mai rămânea timp, repeta psalmii menționați la punctul a);
- e) imediat după cuminecare, monahul recita cunoscuta rugăciune „Πιστεύω καὶ ὁμολόγω ὅτι σὺ εἶ ὁ Χριστὸς...”, urmată de alte patru rugăciuni de mulțumire;

---

⁸ Rugăciuni înainte și după cuminecare apar însă, în afara formularelor Liturghiei euharistice, încă din sec. IX, în mss. *Sin. MG* 81 și *Sin. MG* 86; P. Géhin, Stig Frøyshov, „Nouvelles découvertes sinaïtiques: À propos de la parution de l’inventaire des manuscrits grecs”, *Revue des études byzantines* 58 (2000), 177-178.

⁹ Textul grecesc în Parpulov, *Toward a History...*, 282-287; pentru o analiză a rânduiei a se vedea Stefanos Alexopoulos, „Praying while Praying: A Unique Office of Holy Communion”, în *Studies on the Liturgies of the Christian East*, *Eastern Christian Studies* 18, ed. Steven Hawkes Teeple, Basilus J. Groen, Stefanos Alexopoulos (Leuven: Peeters Publishers, 2013) 1-9.

f) după plecarea de la trapeză monahul zicea o altă rugăciune, „Ο Θεός ἡμῶν, εὐχαριστοῦμεν σοι καὶ αἰνοῦμεν σε...”, însă mulțumirea pentru cuminecare continua pe tot parcursul zilei, atât prin grija în atitudine a monahului, cât și prin munca și rugăciunea sa privată.

Ceea ce atrage imediat atenția este plasarea acestei rânduiei private în contextul Liturghiei euharistice obștești, și anume chiar în centrul ei, între Heruvic și momentul cuminecării. Aceași practică a recitării Rânduiei private a împărtășirii în cadrul Liturghiei este atestată și de o diataxă monahală atribuită Sfinților Sava și Theodosie, cuprinsă în ms. *BNF Coislin 295*, ff. 218r-244v (sec. XIV)¹⁰. Cu siguranță, acest obicei a fost încurajat de citirea în taină de către preot a anaforalei și a rugăciunilor ce o succed și care conțin cereri speciale pentru pregătirea cuminecării cu Sfintele Taine. Totodată, practica arată o slăbire a conștiinței că înseși textele și actele Liturghiei sunt o pregătire suficientă pentru cuminecarea cu Euharistia săvârșită, dar și a conștiinței că Liturghia este prin excelență o lucrare obștească.

Rânduiala Împărtășirii este menționată și în tipicurile monahale din sec. XI-XIII. În Tipicul Mănăstirii Născătoarei-

---

¹⁰ „Ὁμοίως καὶ τὰ Τυπικά, εἰ οὐ γίνεται Λειτουργία. Εἰ δὲ γίνεται, ὀφείλεις ἀπέρχεσθαι καὶ ἴστασθαι ἐν τῷ τόπῳ σὺν φόβῳ καὶ συστολῇ, τὸ μέγα καὶ τοῖς ἀγγέλοις φοβερὸν καὶ φορικτὸν τῆς ἀναμιάκτου θυσίας μυστήριον καθ' ἑαυτὸν ἐννοοῦσα καὶ τρέμουσα, καὶ οὕτως σὺν εὐλαβείᾳ τοῖς θείοις παρίστασθαι, μὴ μετεωριζόμενον ὅλως τὸν νοῦν ἔχουσα ἢ ῥεμβόμενον, καὶ μᾶλλον, ὅτε μεταλαβείν βούλει τῶν θείων μυστηρίων, ψάλλουσα καθ' ἑαυτὸν ἐν τῷ ἴστασθαι ἐν κατανύξει κατὰ τὸ δυνατὸν τὴν ἀναγεγραμμένην σοι ἀκολουθίαν περὶ αὐτῶν” (Parpulov, *Toward a History...*, 273).

de-Dumnezeu „Binefăcătoarea” (*Everghetis*) (a cărui primă redactare datează din anii 1054–1079, iar forma finală a fost realizată între 1098–1118) se spune că: „Este consimțit ca cei ce trebuie să se împărtășească să cânte rânduiala alcătuită pentru împărtășire, făcând metanie de obște unii altora, spre a-și da iertare, și astfel să se împărtășească cu mulțumire cu sfințitele [Taine] cele de-viață-făcătoare”¹¹. Prevederi aproape identice se regăsesc în Tipicul împărătesei Irina pentru Mănăstirea Născătoarei-de-Dumnezeu „Cu-har-dăruite” din Constantinopol (1110–1116)¹², în Regula lui Ioan pentru Mănăstirea Sfântului Ioan Botezătorul din Foveros (1113; a doua redactare, cca. 1144)¹³, precum și în Tipicul sevastocratorului Isaac Comnenul pentru Mănăstirea Născătoarei-de-Dumnezeu „Mântuitoarea lumii” (1152)¹⁴, toate dependente de practica everghetină. De asemenea, Tipicul lui Leo, episcopul Nafpliei, pentru Mănăstirea Născătoarei-de-Dumnezeu din Areia (cca. 1149) prevede că

---

¹¹ Textul grecesc în Алексей Афанасьевич Дмитриевский, *Описание литургических рукописей, хранящихся в библиотеках православного Востока*, т. I (Киев, Тип. Г. Т. Корчакъ-Новицкаго, 1895), 620; *Byzantine Monastic Foundation Documents: A Complete Translation of the Surviving Founder's Typika and Testaments*, ed. John Thomas, Angela Constantinides Hero (Washington, D.C.: Dumbarton Oaks Research Library and Collection, 2000), 475.

¹² Textul grecesc în Paul Gautier, „Le typikon de la Théotokos Kécharitôméné”, *Revue des études byzantines* 43.1 (1985), 83; *Byzantine Monastic Foundation Documents...*, 687.

¹³ Athanasios Papadopoulos-Kerameus, *Noctes Petropolitanae* (Petersburg: V. F. Kirshbaum, 1913), 23; *Byzantine Monastic Foundation Documents...*, 897.

¹⁴ Textul grecesc în L. Petit, „Typikon du monastère de la Kosmosotira près d'Aenos (1152)”, *Известия Русского археологического института в Константинополе* 13 (1908), 29; *Byzantine Monastic Foundation Documents...*, 807.

„aceia care urmează a se împărtăși este cu trebuință să cânte neapărata rânduiala a împărtășirii, după regulă”¹⁵. Asemănător Tipicului everghetin poruncește și Tipicul Mănăstirii Sfântului Mamas din Constantinopol (1158)¹⁶, cel al lui Nichifor Misticul pentru Mănăstirea Născătoarei-de-Dumnezeu „Heliou Vomon” (1162)¹⁷, precum și Regula lui Nil, episcopul Tamasiei, pentru Mănăstirea Născătoarei-de-Dumnezeu din Mahairas (1210)¹⁸.

În opinia lui S. Alexopoulos, este foarte probabil ca prevederea cântării rânduiei în tipicurile sus-pomenite să fie o referire tot la practica atestată de *Hypotiposisul* lui Nichita Stithatul¹⁹. După cum afirmă același liturgist, augmentarea rânduiei a făcut dificilă recitarea ei în timpul Dumnezeieștii Liturghii, fapt ce a determinat includerea sa ca o anexă în Orologhiu²⁰.

În continuare, vom zăbovi asupra fiecărei componente a Rânduiei Împărtășirii, în parte.

2. Canonul

Nu sunt multe mss. care conțin un Canon imnografic integrat în cadrul Rânduiei împărtășirii, aceasta constând, în general, într-un număr inegal de rugăciuni, în funcție de ms. În ritul actual este întrebuițat un Canon pe glasul al II-lea, al cărui primă peasnă debutează cu troparul „Pâine a vieții

---

¹⁵ *Byzantine Monastic Foundation Documents...*, 965.

¹⁶ *Byzantine Monastic Foundation Documents...*, 1016.

¹⁷ Textul grecesc în Дмитриевский, *Описание литургических рукописей...*, I:748; *Byzantine Monastic Foundation Documents...*, 1073.

¹⁸ *Byzantine Monastic Foundation Documents...*, 1134.

¹⁹ Alexopoulos, „Praying while Praying...”, 8-9.

²⁰ Alexopoulos, „Praying while Praying...”, 9.

veșnice să-mi fie Trupul Tău cel sfânt...” (Ωιδὴ α΄. Ἦχος β΄. Δεῦτε λαοί. Ἄρτος ζωῆς αἰωνιζούσης γενέσθω μοι τὸ Σῶμά σου τὸ ἅγιον...). Această creație imnografică apare în mss. începând cu veacul al XIII-lea; o aflăm, de pildă, în mss. *British Library Additional 32011*, ff. 264v-267v (sec. XIII)²¹, *Bruxelles Bibliotheque royale II 2405* (sec. XIII), *Bruxelles Bibliotheque royale ms IV.912* (sec. XIV), sulul *Athos Lavra 45* (sec. XIV), *Athos Iviron 11* (sec. XIV)²², *Dresden Sächsische LB A-151*, ff. 323r-326r (sec. XV), *BNF gr. 269*, ff. 337r-338v (sec. XV), *BNF gr. 2500*, ff. 281v-283r (sec. XV). În aceste documente, paternitatea Canonului este atribuită lui Teognost monahul („ποίημα Θεογνώστου μοναχοῦ”), atribuire ce lipsește din edițiile moderne. Canonul este alcătuit cu un acrostih alfabetic, astfel încât fiecare peasă este compusă din trei tropare, excepție făcând doar ultima odă, ce conține patru tropare. În Ceaslovul românesc însă toate pesnele conțin patru tropare, primul fiind mereu precedat de *Ps 50, 11*, iar al doilea de *Ps 50, 12*.

Pe lângă acest Canon, mai sunt cunoscute alte trei, ce nu au fost integrate în edițiile tipărite și a căror prezență în mss. este extrem de rară. Primul atestat, alcătuit tot pe glasul al II-lea (Ἦχος β΄. Δεῦτε λαοί. Ποῖον καρπὸν δείξασα τῆς μετανοίας ψυχῆ...), se află cuprins în ms. *Duke University Clark 102* (sec. XII-XIII), ce conține numai o filă pe care sunt rediate pesnele I-V ale Canonului. Nu se cunoaște încă un alt ms. care să cuprindă această creație imnografică.

Un alt Canon, tot pe glasul al II-lea (Ἦχος β΄. Δεῦτε λαοί. Βλέπε ψυχὴ τάλαινα Χριστὸν θυόμενον, ἐπὶ τὴν

---

²¹ Lipsește cea mai mare parte a pesnei a noua, din pricina unei lacune.

²² Conform lui Parpulov, *Toward a History...*, Appendix C2.

θείαν τράπεζαν...) este întâlnit în ms. *Vat. gr. 1853*, ff. 106-112r (a. 1173), precum și în ms. *British Library Harley 5571*, ff. 217v-222r (sec. XIV). Acest Canon este important pentru practica românească actuală, întrucât o parte dintre troparele ce intră în componența pesnelor sale au fost împrumutate pentru a „completa” pesnele Canonului actual din Ceaslovul românesc. Troparele preluate sunt următoarele:

<i>Ceaslovul românesc</i>	Canonul grecesc, după ms. <i>British Library Harley</i> 5571
<i>Peana 3 (Irmos: Pe piatra credinței...)</i> Doamne, învrednicește-mă să mă împărtașesc fără de osândă cu Preacurat Trupul Tău și cu scumpul Tău Sânge și să slăvesc bunătatea Ta.	Ἰδιὴ γ'. Στερέωσον ἡμᾶς ἐν σοὶ Κύριε. Ἀξίωσον ἡμᾶς τοῦ σοῦ σώματος, σωτῆρ μου μετέχειν ἀκατακρίτως, καὶ τὸ αἷμα σου τὸ τίμιον, καὶ δοξᾶσαι τὴν σὴν νῦν ἀγαθότητα.
<i>Peasna 4 (Irmos: Venit-ai din Fecioară...)</i> Să stăm toți cu frică și cu cutremur, ținând ochii inimii în sus și strigând către Mântuitorul: Întărește-ne și ne înțelepțește, Milostive Doamne, întru frica Ta.	Ἰδιὴ δ'. Ἐλήλυθας ἐκ Παρθένου. Στῶμεν πάντες μετὰ φόβου καὶ τρόμου τὰ ὄμματα, καὶ καρδίαν ἔχοντες πρὸς τὸν σωτῆρα κραυγάζοντες· στήριξον συνέτισον, ἡμᾶς Θεὲ πανοικτίρμον εἰς τὸν φόβον σου.
<i>Peasna 5 (Irmos: Dătătorule de lumină...)</i>	Ἰδιὴ ε'. Ὁ τοῦ φωτὸς χορηγός.

Având suflet întinat și buze necurate, nu cutez să mă apropii de Tine, Hristoase, și să primesc Trupul Tău; ci fă-mă vrednic de aceasta.	Μεμολυσμένην ψυχήν, καὶ χεῖλη ἔχω ὄυπαρὰ Κυρίου, καὶ οὐ τολμῶ ὄλως προσεγγίσει, καὶ δέξασθαι τὸ σὸν σῶμα ἀλλὰ σύ με ἀξίωσον δέσποτα.
<i>Peasna 6 (Irmos: Întru adâncul păcatelor...)</i> Cu frică și cu cutremur să ne apropiem toți de dumnezeieștile Taine ale lui Hristos și să primim adevărul și sfântul Lui Trup și adevărul, sfântul și scumpul Lui Sânge.	Ἰδιῆ στ´. Ἐν ἀβύσσῳ πταισμάτων. Μετὰ φόβου καὶ τρόμου προσέλθωμεν, πάντες καὶ τὸ ἅγιον σῶμα δεξόμεθα, Κυρίου τὸ πανάγιον, καὶ πανάχραντον αἶμα καὶ τίμιον.
<i>Peasna 7 (Irmos: Chipului celui de aur...)</i> Suflete al meu ticălos, sufletele pătimas, spăimântează-te văzând preaslăvitele Taine; lăcrimează suspinând și, bătându-te în piept, strigă și zi: Doamne, curățește-mă pe mine, desfrânatul.	Ἰδιῆ ζ´. Ἀντίθειον πρόσταγμα. Ψυχὴ μου ταλαίπωρε ψυχὴ ἀθλία, φριξὼν τὸ μυστήριον ὁρώσα τὸ παράδοξον, στενάζουσα δάκρυσιν τὸ στήθος τύπτουσα, κρᾶζουσα καὶ λέγουσα Χριστὲ ἰλάσθητί μοι, ὥσπερ τὸν ἄσωτον.

Troparele „Învrednicește-mă, Stăpâne, pe mine nevrednicul...”, de la peasna 1, și „Mă cutremur, primind focul...”, de la peasna 8, incluse în versiunea românească actuală, nu se regăsesc printre troparele acestui Canon

grecesc. De asemenea, se poate observa că alăturarea troparelor din cele două Canoane nu este neapărat potrivită, întrucât la pesnele 3 și 7 irmoasele nu coincid.

Un al treilea Canon (primul tropar al pesnei I începe astfel: „Ανεξίκακε Χριστὲ, ὁ διὰ σπλάγχνα τοῦ σοῦ ἐλέους πᾶσι συγχωρῶν ἁμαρτίας δεινός...”²³) se regăsește în ms. *Roma Collegio Greco 22* (sec. XIII) și a fost editat de S. Voicu²³.

3. Troparele și Psalmii

Prezența troparelor în mss. variază. De pildă, din peste 60 de mss. ce conțin Rânduiala sau rugăciuni pentru cuminicare, inventariate de G. Parpulov, numai 12 conțin tropare²⁴. Printre cele mai întâlnite se numără „Împărate ceresc...”, „Fărădelegile mele trece-le cu vederea...”, „Cinei Tale...”, „Când slăviții ucenici...” etc., seria troparelor încheindu-se, de regulă, cu un *theotokion* (de pildă, „Multe sunt mulțimile greșelilor mele...”, „Ușa milostivirii, deschide-o nouă...” etc.).

Nici psalmii nu reprezintă o prezență permanentă în documentele ce conțin Rânduiala pregătitoare pentru cuminicare. Cei mai întâlniți sunt *Pss* 50, 21, 22, 23, mai rar fiind indicați și *Pss* 115 și 117²⁵.

4. Rugăciunile pregătitoare pentru cuminicare

Numărul rugăciunilor dinainte de împărtășire variază, de asemenea, în funcție de mss. Spre exemplu, ms. *Athos Lavra B 12* (sec. XII), ff. 247r-v, cuprinde numai rugăciunea atribuită în mod tradițional Sfântului Ioan Hrisostom, și

---

²³ S. Voicu, „Un canone penitenziale del ms. Greco 22 del Coll. Greco di Roma”, în *Il Collegio Greco di Roma*, ed. A. Fyrigos (Rome, 1983), 355-362.

²⁴ A se vedea Parpulov, *Toward a History...*, Appendix C2.

²⁵ A se vedea Parpulov, *Toward a History...*, Appendix C2.

anume „Κύριε, οἶδα ὅτι οὐκ εἰμι ἄξιος, οὐδὲ ἰκανός, ἵνα μου ὑπὸ τὴν στέγην εἰσέλθῃς τοῦ οἴκου τῆς ψυχῆς...”. Ms. *Harvard Houghton gr. 3* (a. 1105) conține doar două rugăciuni pregătitoare, și anume pe cea deja pomenită și o alta atribuită aceluiși Părinte: „Κύριε, οἶδα ὅτι οὐκ εἰμι ἄξιος, οὐδὲ ἰκανός, ἵνα μου ὑπὸ τὴν στέγην εἰσέλθῃς τοῦ οἴκου τῆς ψυχῆς...”²⁶. Orologhiul *Sin. gr. 870*, ff. 64r-74v (sec. XIII), redă numai rugăciunea „Δέσποτα Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀθανασίας...”, prefațată însă de *Pss 21-23*, de troparul „Ἰμπάρατε ceresc...” și de *theotokionul* „Ἰσα milostivirii...”; de asemenea, în vremea cuminecării este indicată scurta rugăciune „Στᾶπάνε, Ἰυβιτορὺλε-δε-οαμενί, νῦ σπρε οσᾶνδᾶ σᾶ-μὶ φῖε μῖε Σφῖντελε ἀκεστε, κὶ σπρε κῦρᾶτῖρε καὶ σφῖντῖρε σῦφλετῦλε καὶ ἀ τῦρῦλε” („Δέσποτα φιλάνθρωπε μὴ εἰς κῶμα ἢ εἰς κατάκωμα...”). Chiar și mss. mai târzii conțin o rânduială mai redusă, în comparație cu cea actuală. De pildă, ms. *Ierusalim, Bibl. Patr. 309* (sec. XIV) redă primele două rugăciuni ale rânduiei moderne grecești, ambele deja pomenite, prima fiind atribuită Sfântului Vasile cel Mare, iar a doua – Sfântului Ioan Hrisostom. Acestea erau prefațate de o introducere ceva mai dezvoltată, compusă din rugăciunile începătoare, *Ps 50*, Simbolul de credință, troparul „Cinei Tale...” și scurta rugăciune „Doamne, miluiește”, rostită de 40 de ori și însoțită de 15 metanii; în vremea cuminecării era indicată aceeași scurtă rugăciune ca în Orologhiul *Sin. gr. 870*²⁷. Totuși, ms.

---

²⁶ Jeffrey C. Anderson, Stefano Parenti, *A Byzantine Monastic Office, 1105 A.D.* (Washington, D.C.: Catholic University of America Press, 2016), 140-142.

²⁷ Алексей Афанасьевич Дмитриевский, *Описание литургических рукописей, хранящихся в библиотеках православного Востока*, т. III (Киев: Типография Императорского Университета Св. Владимира, 1917), 202.

Athos Lavra B 25 (sec. XIV) conține o rânduială augmentată, formată din *Pss 115* și *50* și *12* rugăciuni, dintre care cinci nu se mai află în uz²⁸.

După cum am precizat deja, Orologhiul grecesc actual conține 10 rugăciuni înainte de cuminecare, în vreme ce Ceaslovul românesc prevede 12 astfel de rugăciuni. Mai jos sunt redate incipiturile acestora, rugăciunile din Ceaslovul românesc fiind enumerate potrivit ordinii din Orologhiul grecesc:

<i>Orologhiul grecesc</i>	<i>Ceaslovul românesc</i>
1. Δέσποτα Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀθανασίας...	Stăpâne, Doamne, Iisuse Hristoase, Dumnezeuul nostru, izvorul vieții și al nemuririi...
2. Οἶδα, Κύριε, ὅτι ἀναξίως μεταλαμβάνω τοῦ ἀχράντου σου Σώματος...	Știu, Doamne, că cu nevrednicie mă împărtășesc cu preacuratul Tău Trup...
3. Κύριε ὁ Θεός μου, οἶδα, ὅτι οὐκ εἰμι ἄξιος οὐδὲ ἰκανός...	Doamne, Dumnezeule meu, știu că nu sunt vrednic, nici în stare...
4. Οὐκ εἰμι ἰκανός, Δέσποτα Κύριε, ἵνα εισέλθης ὑπὸ τὴν στέγην τῆς ψυχῆς μου...	Nu sunt vrednic, Stăpâne, oamne, să intri sub acoperământul sufletului meu...
5. Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ὁ Θεός μου, ἄνευ, ἄφευ, ἰλάσθητι καὶ συγχώρησόν μοι...	Doamne, Iisuse Hristoase, Dumnezeule meu, slăbește, lasă, milostivește-Te și iartă-mi mie...

---

²⁸ A se vedea Parpulov, *Toward a History...*, Appendix C2.

6. Δέσποτα Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ μόνος ἔχων ἐξουσίαν ἀνθρώποις ἀφιέναι ἁμαρτίας...	Stăpâne, Doamne, Iisuse Hristoase, Dumnezeuul nostru, Cel ce singur ai putere a ierta păcatele oamenilor...
7. Ἀπὸ ὀυπαρῶν χειλέων, ἀπὸ βδελυρᾶς καρδίας...	Din buze spurcate, din inimă pângărită...
8. Ὁ μόνος καθαρὸς καὶ ἀκήρατος Κύριος, ὁ δι' οἶκτον φιλανθρωπίας ἀνεκδιήγητον τὸ ἡμέτερον ὄλον προσλαβόμενος φύραμα...	Doamne, Cel ce singur ești curat și fără stricăciune, Care pentru nespusa milostivire a iubirii de oameni ai luat toată firea noastră...
9. Πρὸ τῶν θυρῶν τοῦ ναοῦ σου παρέστηκα καὶ τῶν δεινῶν λογισμῶν οὐκ ἀφίσταμαι...	Înainte a ușilor casei Tale stau și de gândurile cele rele nu mă depărtez...
10. Πιστεύω, Κύριε, καὶ ὁμολογῶ ὅτι σὺ εἶ ἀληθῶς ὁ Χριστός...	Cred, Doamne, și mărturisesc că Tu ești cu adevărat Hristos...
	11. Precum voi sta înaintea înfricoșătorului și nefățarnicului Τᾶυ scaun de judecată, Hristoase...
	12. Dumnezeuule, slăbește, lasă, iartă-mi toate greșelile câte Ἰι-am greșit...

Rugăciunea 11 („Ὡς ἐπὶ τοῦ φοβεροῦ σου καὶ ἀπροσωπολήπτου παρεστηκῶς βήματος...”), deși lipsește

din edițiile moderne grecești, este des întâlnită în mss. târzii din secolele XIII-XV (precum *Athos Lavra B14*, sulul *Athos Vatopedi 15*, *Roma Collegio Greco 22* etc.²⁹). Paternitatea acestei rugăciuni este atribuită în tradiția manuscrisă fie Sfântului Vasile cel Mare³⁰, fie Sfântului Simeon Metafrastul³¹, atribuirea din urmă păstrându-se în Ceaslovul românesc și fiind cea mai probabilă dintre cele două.

În schimb, Rugăciunea 12 („Ο Θεός ἄνεξ, ἄφεξ, συγχώρησον μοι τὰ παραπτώματά μου ὅσα σοι ἤμαρτον...”³²) se întâlnește în diferite variante și în destule formulare ale Liturghiei euharistice bizantine, ca rugăciune pregătitoare pentru cuminecare rostită de clerul slujitor (precum mss. *Barberini gr. 316* și *Grott. Γ.β. II*, sec XII³³; *Karlsruhe EM 6*, sec. XIII³⁴ etc.³⁵). G. Parpulov semnalează prezența acesteia în următoarele mss. dedicate uzului privat: *Oxford Christ Ch. Wake 44* (sec. XI), *Harvard Houghton gr. 3* (a. 1104), *Athos Gregoriu 157* (a. 1107), *Athos Konstamonitou 107* (sec. XIV), *University of Michigan 84* (sec. XIV), *Bruxelles Bibliotheque royale IV.912* (sec. XIV)³⁶.

---

²⁹ A se vedea Parpulov, *Toward a History...*, Appendix C2.

³⁰ A se vedea P. J. Fedwick, *Basilii Caesariensis. Testimonia, Liturgical and Canonical compositions, Florilegia, Catenae, Iconography*, vol. IV.3, *Corpus Christianorum Bibliotheca Basiliana Universalis 4.3* (Turnhout: Brepols, 2000), 1521.

³¹ A se vedea PG 114, 220-224.

³² Pentru această rugăciune a se vedea Robert F. Taft, *A History of the Liturgy of St. John Chrysostom*, vol. VI, *Orientalia Christiana Analecta 281* (Rome: Pontificio Instituto Orientale, 2008), 151-152.

³³ Taft, *A History...*, VI:181-182

³⁴ Taft, *A History...*, VI:176.

³⁵ A se vedea Taft, *A History...*, VI:181 ș.u.

³⁶ Parpulov, *Toward a History...*, Appendix C2.

Rugăciunile conservate de Orologhiul grecesc și de Ceaslovul românesc reprezintă doar o mică parte din tezaurul acestui tip de rugăciuni. Astfel, G. Parpulov identifică alte 25 de asemenea creații liturgice, în diferitele mss. dedicate uzului privat, și, cu siguranță, numărul lor este mai mare, mai ales dacă se ține cont și de diferitele variante de redactare³⁷. Întrucât spațiul aici nu permite tratarea mai amănunțită a acestor rugăciuni, voi semna doar primele trei dintre ele ce au cea mai largă prezență în lista de mss. întocmită de G. Parpulov. Cea dintâi este chiar lunga rugăciune „Precum voi sta înaintea înfricoșătorului și nefățarnicului Tău scaun de judecată...” („Ὡς ἐπὶ τοῦ φοβεροῦ σου καὶ ἀπροσπολήπτου παρεσθηκῶς βήματος...”), păstrată numai în Ceaslovul românesc modern. A doua este rugăciunea „Ajutor al meu fii, Stăpâne al tuturor, Hristoase, sprijină neputința mea cea sufletească...” („Βοηθός μου γενεῶν, δέσποτα τῶν ἀπάντων Χριστέ, ὑπεράσπισον τῆς ψυχικῆς μου ἀσθενείας...”), atribuită în unele documente Sfântului Efrem Sirul³⁸. *Hypotiposisul* lui Nichita Stithatul (cca. 1080) o prevede, alături de altele, spre a fi rostită în gând de monahii care urmau a se împărtăși, după Rugăciunea Domnească din cadrul Liturghiei euharistice³⁹,

---

³⁷ Parpulov, *Toward a History...*, pp. 177-179. Pentru dispunerea lor în mss. a se vedea Appendix C2.

³⁸ A se vedea PG 79, 509; Maurith Geerard, *Clavis Patrum Graecorum. Ab Athanasio ad Chrysostomum*, vol. II, Corpus Christianorum 2 (Turnhout: Brepols, 1974), 440. Pentru traducerea românească a rugăciunii a se vedea *Rugăciunile Sfântului Efrem Sirul* (București: Editura Cartea Ortodoxă, 2009), 58.

³⁹ Pentru textul grecesc din *Hypotiposis* a se vedea Parpulov, *Toward a History...*, 285.

chiar dacă această rugăciune nu conține nicio referire explicită la cuminecare, fiind, mai degrabă, o rugăciune penitențială. Cea de-a treia este rugăciunea „Stăpâne sfinte, nepătate preacurate...” („Δέσποτα ἄγιε, ἄχαρANTE, ἀμόλυντε...”), ce se regăsește chiar în cel mai vechi Evhologhiu constantinopolitan păstrat, cod. *BNF Coislin 213* (a. 1027). Mai jos este redat conținutul acesteia, conform Evhologhiului amintit⁴⁰:

Stăpâne sfinte, nepătate preacurate, Care pentru bogată mila Ta nu ai socotit nevrednic de Sineți a lua asupra-Ți fără de păcat și fără de întinăciune firea noastră cea întinată de păcat, și ai curățit-o pe ea cu sfântul Tău Sânge cel vărsat pentru mântuirea făpturii sfintelor Tale mâini, Cel ce ai desăvârșit nespusa Ta iconomie nu pentru cei care nu Ți-au păcătuit, nici pentru cei care au bineplăcut Ție, ci pentru cei ce Te-au mâniat și au făcut nelegiuire, pentru cei care, din pricina păcatelor, au lepădat toată nădejdea mântuirii, că Însuși ai zis, Bunule: „Nu au trebuință de doctor cei sănătoși, ci cei bolnavi” și ai venit nu ca să mântuiești pe cei mântuiți, ci pe cel pierdut, Tu dar, Milostive, și pe mine, nevrednicul, cel ce mă încred în îndurările Tale și îndrăznesc a veni spre a primi preasfântul Tău Trup și Sânge, primește-mă cu a Ta milostivire și mă înalță a lua înfricoșătoarele Tale Taine, părtaș făcându-mă, pe mine cel vrednic de plâns, și să nu Te scârbești, nici să Te mânii, nici să nu mă arăți vinovat, că păcătos fiind și necurat, cu nevrednicie mă apropii. Nu, iubitorule-de-suflet, Doamne, Cel ce ne-ai dat nouă, păcătoșilor,

---

⁴⁰ Textul grecesc în James Duncan, *Coislin 213. Euchologe de la Grande Eglise* (Dissertatio ad Lauream, PIO, 1983), 129-131.

Trupul și Sângele Tău spre lăsarea păcatelor, ci dă-mi mie prin împărțășirea lor a Ta stăruire întru mine, netrebnicul robul Tău, și a mea întru Tine, bunule Stăpân și Mântuitorul meu. Fă-mi mie împărțășirea acestora spre ușurarea nenumăratei mulțimi a păcatelor mele, spre slobozirea de vină, spre depărtarea vicleniei, spre luminarea gândului, spre sfințirea sufletului, spre curățirea trupului, că pentru păcătoși, pentru osândiți, pentru nedezvinovățiți ai vărsat [dumnezeiescul și deviață-dătătorul Tău Sânge]⁴¹ cu bogată milă. Învrednicește-mă a-l bea pe acesta și a mânca de-viață-purtătorul Tău Trup și să nu-mi fie mie celui ce cu nevrednicie mănânc și beau, Iubitorule-de-oameni, împărțășirea spre judecată, nici să nu-mi fie mie grea osândă în loc de a afla lăsare relelor, că Tu cunoști, Cel ce știi toate, că nu cu neobrăzare, nici fără osândire, ci cu frică și cutremur, cu înfricoșată inimă, și [înfricoșate] oase și măduvă a lor mă apropii de a Ta bunătate, știindu-mă pe mine însumi osândit și nevrednic [până] și cu ochii a privi la înfricoșătoarea Ta masă, însă asemenea [știind] pentru ce ai făcut cunoscută păcătoșilor negrăită mila Ta, îndrăznind mă grăbesc a mânca hrana Ta cea de-suflet-hrănitoare, pentru Patimile Tale, pentru Tine, Hristoase, Dumnezeuul nostru, adâncul milei. Vezi smerenia mea și dă-mi fără-de-vină și fără-de-osândă a primi dumnezeieștile și îndumnezeitoarele Tale Taine, spre dobândirea milei, spre mântuire, spre scăpare de pedeapsa ce are să fie, și spre dobândirea fericirii gătite celor ce Te iubesc, și viețuiesc, și stăruiesc întru Tine, pentru solirile înslăvitei

---

⁴¹ Adaos în versiunea din ms. *British Library Harley 32011* (ff. 275r-277r); omiterea sintagmei din cod. *BNF Coislin 213* este probabil o greșeală a copistului.

și preacuratei Stăpânei noastre, Născătoarei-de-Dumnezeu, neînfruntata nădejde și păzitoare a mea, cu bună-vrerea Celui ce Te-a dat pe Tine spre moarte pentru noi, a Tatălui iubitor-de-lume, împreună cu preasfântul, și bunul, și împreună-slăvitul Tău Duh, acum, și pururea, și în vecii vecilor.

5. Stihurile poetice

Stihurile poetice prevăzute a fi rostite chiar înainte de momentul cuminecării sunt întâlnite destul de frecvent în mss., începând cu secolul al XI-lea și, mai des, din secolul al XIII-lea. Printre cele mai întâlnite în mss. sunt stihurile care și-au făcut loc și în edițiile moderne, până astăzi, atribuite în mod tradițional Sfântului Simeon Metafrastul:

Ἰδού, βαδίζω πρὸς θεῖαν
κοινωνίαν·
Πλαστουργέ, μὴ φλέξης με
τῇ μετουσίᾳ·
πῦρ γὰρ ὑπάρχεις τοῦς
ἀναξίους φλέγον.
ἀλλ' οὖν κάθαρον ἐκ πάσης
με κηλίδος.

Iată mă apropii de
dumnezeiasca împărtășire.
Făcătorule, să nu mă arzi pe
mine prin împărtășire,
Că foc ești, care arzi pe cei
nevrednici;
Ci mă curățește de toată
întinăciunea.

Față de redactarea actuală, trebuie semnalate măcar două diferențe textuale ivite în tradiția manuscrisă; astfel, în Evhologhiul *Benaki Museum* 27 (56) (sec. XI), în cadrul rugăciunilor pregătitoare din cadrul Liturghiei Sfântului Ioan Hrisostom, și în sulturile *Sf. Mormânt* 521 (sec. XII), *Endicott* (sec. XII-XIII) și *Ann Arbor* 84 (sec. XIV) în loc de „βαδίζω

πρὸς θεϊαν κοινωνίαν” citim „βαδίζω πρὸς Θεοῦ κοινωνίαν”, sintagmă relevantă teologic, întrucât scoate în evidență împărtășirea directă cu Dumnezeu⁴². A doua diferență notabilă constă în lipsa stihului „πῦρ γὰρ ὑπάρχεις τοὺς ἀναξιούς φλέγον” din unele documente, precum sulul *Endicott* și ms. *Benaki Museum 27 (56)*, fapt ce sugerează că acesta reprezintă o interpolare ulterioară⁴³.

De asemenea, stihurile secundare din actualul Orologhiu, atribuite tot Sfântului Simeon Metafrastul, și anume „Θεουργὸν Αἶμα φρίζον, ἄνθρωπε, βλέπων...”, se întâlnesc în mss. începând cu veacul al XIII-lea, însă în sulul *Atena Muzeul Bizantin 127 (sec. XIII)*⁴⁴ este redată numai prima jumătate, partea secundă fiind deci un adaos ulterior⁴⁵.

Interesante sunt și stihurile ce apar în mss. *Atena, Muzeul Bizantin 127 (sec. XIII)*, *Athos Lavra B 14 (sec. XIII)*, *Bruxelles Bibliotheque royale II 2405 (sec. XIII)* și *Athos Konstamonitou 107 (sec. XIV)*, transcrise de G. Parpulov⁴⁶. Conform ultimului ms. acestea sunt atribuite episcopului Pavel și trebuiau rostite în cadrul Liturghiei, după chemarea

---

⁴² Despre aceasta a se vedea Alexopoulos, van den Hoek, „The Endicott Scroll...”, 159.

⁴³ Alexopoulos, van den Hoek, „The Endicott Scroll...”, 159.

⁴⁴ Pentru datare a se vedea Parpulov, *Toward a History...*, Appendix C2.

⁴⁵ Alexopoulos, van den Hoek, „The Endicott Scroll...”, 170.

⁴⁶ „Ψυχῆ, προσελθεῖν καιρὸς ἐν μυστηρίοις / πύλας ἀνοιξον, ἀλλὰ τοῦ συνειδότης / βλέψον τὰ πλήθη τῶν σῶν πλημμελημάτων / καὶ ποῦ προσέρχη· καὶ γὰρ ἡγιασμένα / πάντως λαβεῖν ἤκουσα ἐκ τῶν ἁγίων / φρίζον, στέναξον, δάκρυσον κατ' ἀξίαν, / ὅπως γενήσῃ τοῦ προσελθεῖν ἀξία. / Πρὸς Χριστὸν εἶπε· «Σῶτερ, ἰλάσθητί μοι, / οὐ μὴ προσέλθω τὰς ἁμαρτίας φέρων / ἀλλ' ἐξαγγέλλω πάσας καὶ πρὸς ἐγγύην / τὴν σὴν δέχοιο μητέρα καὶ παρθένον, / καὶ οὕτως προσέλθω καὶ μετὰ τρόμου λάβω»” (Parpulov, *Toward a History...*, 179-180).

la cuminecare „Sfintele sfinților”⁴⁷. În continuare este redată traducerea românească:

Suflete, vremea este a veni către Taine, / Ci porțile
conștiinței deschide-le. / Privește mulțimile greșelilor
tale și așa să vii, / Că, venind a lua cele sfințite, negreșit
/ Teme-te, suspină, plângi după vrednicie, / Ca să fii
vrednic de a te apropia. / Către Hristos zi:
„Mântuitorule, milostiv fii mie! / Nu vin aducând
păcatele, / Ci pe toate le dau pe față și spre cheazăsie /
Primește pe a Ta Maică și Fecioară; / Și așa mă apropii
și cu cutremur iau [Tainele].

De asemenea, tot în mss. *Athos Lavra B 14* (sec. XIII) *Bruxelles Bibliotheque royale II 2405* (sec. XIII) întâlnim următoarele stihuri⁴⁸:

Venit-ai cu trupul, pe mine mântuindu-mă, și
junghiere să primești. / Că foc ești, care arzi pe cei
nevrednici. / Cum dar vin, Hristoase, Cel ce Te faci
hrană? / Că se înfioară buzele și tremură picioarele, / Că
în minte luând mulțimea celor prin care m-am înșelat / –
vai mie! –, mă opresc a veni, Făcătorul meu. / Dar iarăși
pe Tine cunoscându-Te că pe toți vrei a mântui, / Vin
către Tine, Dumnezeuul meu, cu cutremur.

---

⁴⁷ Ms. *Athos Konstantonitou 107*, f. 80v: „Προσευχ(ή) τοῦ κυρ(οῦ) Παύλου ἤτοι ἐξομολόγησις μυστικὴ μ(ε)τὰ τὸ εἰπ(εῖν) «Τὰ ἄγ(ια) τοῖς ἁγίοις»” (Parpulov, *Toward a History...*, 180, n. 4).

⁴⁸ „Ἡλθές με σώζων σαρκὶ καὶ σφραγῆν δέχη. / Πῦρ γὰρ ὑπάρχεις, τοὺς ἀναξιούς φλέγεις. / Πῶς οὖν προσέλθω, Χριστέ, χόρτος τυγχάνων; / Φρίττει γὰρ χεῖλη καὶ τρέμουσιν οἱ πόδες. / Εἰς νοὺν λαβῶν γὰρ πλῆθος, ὧν περ ἐσφάλην, / οἴμοι! προσελθεῖν εἰργομαι, πλαστουργέ μου. / Πάλιν δέ σε γνοὺς ὡς πάντας θέλεις σῶσαι, / προσέρχομαί σοι τῷ Θεῷ μου σὺν τρόμῳ” (Parpulov, *Toward a History...*, 180).

Adesea, stihurile erau însoțite de rugăciunea „Δέσποτα φιλόανθρωπε μὴ εἰς κριμα ἢ εἰς κατάκριμα...”⁴⁹, amintită deja mai sus, ce reprezintă o versiune mai scurtă a actualei rugăciuni „Δέσποτα φιλόανθρωπε, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ὁ Θεός μου, μὴ εἰς κριμὰ...”. Și alte elemente puteau fi adăugate, precum psalmi, după cum am văzut în *Hypotiposisul* lui Nichita Stithatul, troparele „Τοῦ Δεῖπνου σου...”, „Ἐθελξας πόθῳ με Χριστέ...”, „Ἐν ταῖς λαμπρότησι...” etc.⁵⁰ sau chiar Simbolul de credință⁵¹

6. Rugăciunile de mulțumire după cuminecare

Asemenea rugăciunilor dinainte de cuminecare, numărul rugăciunilor de mulțumire variază în mss. de la un document la altul. Atât Orologhiul grecesc, cât și Ceaslovul românesc actuale conțin cinci rugăciuni, diferențe ivindu-se în privința atribuirii paternității primei și celei de-a patra rugăciuni:

<p><i>Ἄωνύμου</i> Εὐχαριστῶ σοι, Κύριε, ὁ Θεός μου, ὅτι οὐκ ἀπώσω με τὸν ἁμαρτωλόν...</p>	<p><i>A Sfântului Vasile cel Mare</i> Mulțumesc Ție, Doamne, Dumnezeul meu, că nu m-ai lepădat pe mine, păcătosul...</p>
<p><i>Μεγάλου Βασιλείου</i> Δέσποτα Χριστέ ὁ Θεός, βασιλεῦ τῶν αἰώνων...</p>	<p><i>A Sfântului Vasile cel Mare</i> Stăpâne, Hristoase Dumnezeule, Împăratul veacurilor...</p>
<p><i>Συμεῶν τοῦ Μεταφραστοῦ</i> Ὁ δούς τροφήν μοι σάρκα σὴν ἐκούσιως...</p>	<p><i>A Sfântul Simeon Metafrastul</i> Cel ce de bunăvoie mi-ai dat mie spre hrană Trupul Tău...</p>

⁴⁹ A se vedea Alexopoulos, van den Hoek, „The Endicott Scroll...”, 171-174.

⁵⁰ A se vedea Alexopoulos, van den Hoek, „The Endicott Scroll...”, 181 ș.u.

⁵¹ Alexopoulos, van den Hoek, „The Endicott Scroll...”, 174.

<p>Ἀνωρύμου Τὸ Σῶμά σου τὸ ἅγιον, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ...</p>	<p><i>A Sfântului Chiril al Alexandriei Trupul Tău cel Sfânt, Doamne, Iisuse Hristoase...</i></p>
<p>Ἀνωρύμου Εἰς τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον Παναγία Δέσποινα, Θεοτόκε, τὸ φῶς τῆς ἐσκοτισμένης μου ψυχῆς...</p>	<p><i>Către Preasfânta Născătoare-de- Dumnezeu Preasfântă Stăpână, Născătoare-de-Dumnezeu, care ești lumina întunecatului meu suflet...</i></p>

Pe lângă aceste rugăciuni G. Parpulov mai identifică încă paisprezece. Din pricina spațiului limitat, mă voi opri numai asupra primelor trei cele mai întâlnite în mss. Primele două, și anume „Εὐχαριστῶ σοι, φιλόανθρωπε, ὅτι διὰ πολλὴν ἀγαθότητα...” și „Τὸ σῶμά σου τὸ ἅγιον, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ...”, se regăsesc, de pildă, în ms. *Harvard Houghton gr.* 3⁵²:

Mulțumesc Ție, Iubitorule-de-oameni, că pentru multa bunătate m-ai răbdat a fi părtaș al preacuratului Tău Trup și scumpului Sânge, și nu Te-ai scârbit, nici nu m-ai lepădat, ca pe un pătat și nevrednic de primirea sfințeniei Tale, cu nevăzuta și dumnezeiasca Ta putere, ci ai binevoit a mă hrăni și pe mine, păcătosul, din cea fără-de-moarte și dumnezeiasca Ta masă, al cărei de-viață-făcător har neîmputinat în smeritul meu suflet păstrează-l și lumina sa – nestinsă, Cel ce luminezi tot gândul nostru, toată simțirea, nepoticniți păzindu-ne pe noi

⁵² Anderson, Parenti, *A Byzantine Monastic Office...*, 142.

și neclintiți de întunericul păcatului [spre] a Te slăvi și a-Ți mulțumi Ție după a Ta voie în toate zilele vieții noastre, pentru solirile preacuratei Stăpânei noastre, Născătoarei-de-Dumnezeu, și ale tuturor sfinților. Amin.

Trupul Tău cel sfânt, Doamne, Iisuse Hristoase, să-mi fie mie spre viață și Sângele Tău cel scump spre lăsarea păcatelor, și la sfânta Ta judecată să stau înaintea feței Tale. Iar Euharistia aceasta să-mi fie mie spre milostivire, și spre bucurie, și spre sănătate, și spre tămăduirea smeritului meu suflet. Că s-a binecuvântat și s-a proslăvit întru-tot-cinstitul și demare-cuviință numele Tău, al Tatălui, și al Fiului și al Sfântului Duh⁵³, acum...

A treia rugăciune, „Τοῦ ἀρχόντου σώματός σου καὶ τοῦ τιμίου σου αἵματος μυστικὸς ἀξιωθεὶς...”, se regăsește în mss. începând cu sec. al XI-lea, întâlnind-o, de pildă în documente precum *BNF gr. 40*, f. 171rv (a. 1059), *BNF gr. 22*, ff. 273rv (a. 1125), *British Library Harley 5571* (sec. XIV), acesta din urmă cuprinzându-le și pe precedentele două rugăciuni, etc⁵⁴. Traducerea românească a acestei rugăciuni este următoarea:

Al preacuratului Tău Trup și al scumpului Tău Sânge învrednicindu-mă [Tu] a fi părtaș de taină, mulțumesc, laud, mă închin și slăvesc mântuirile Tale, Doamne, totdeauna, acum, și în vecii vecilor. Amin⁵⁵.

---

⁵³ Ecfoniusul trinitar în această formă este nepotrivit pentru rugăciunea hristologică.

⁵⁴ A se vedea Parpulov, *Toward a History...*, Appendix C2.

⁵⁵ Textul grecesc transcris în Parpulov, *Toward a History...*, 180.

Concluzii și propuneri

Evoluția Rânduiei împărtășirii este una complexă, din pricina caracterului său compozit și a diversității extraordinare a formularului de la un manuscris la altul. Izvorâtă și dezvoltată în mediul monahal, ea a fost uneori obiectul tensiunii dintre rugăciunea privată și cea obștească, forma actuală reprezentând un echilibru oarecum fragil între cele două componente. Diversitatea alcătuirii sale a fost determinată de preferințele diferiților copiiști, iar cristalizarea ei prin tipărirea edițiilor moderne a cauzat pierderea unui volum semnificativ de material liturgic.

Astăzi, Rânduiala împărtășirii reprezintă o datorie obligatorie pentru credinciosul ce urmează a se împărtăși, fapt determinat în primul rând de tendința încă generală a unei cuminecări rare în rândul laicilor (dar și al monahilor). Nu de puține ori se prevede chiar augmentarea acestei pravile prin adăugarea altor Canoane de rugăciune. Totuși, chiar și celor care se apropie des de Potirul euharistic, fie duminical, fie chiar la fiecare sinaxă euharistică la care iau parte, le este indicat adesea de duhovnici citirea obligatorie a „canonului” împărtășirii, ca un soi de „plată” neapărată pentru privilegiul cuminecării dese. Apar însă și efecte contrare așteptărilor duhovnicești teoretice. În primul rând, se poate observa tendința de atribuire a unei suficiențe acestei Rânduiei în pregătirea pentru cuminecare. Astfel, nu arareori prin biserici pot fi observați credincioși care în timpul Utreniei sau chiar al Liturghiei euharistice își citesc (din cartea de rugăciuni sau, mai nou, de pe telefon/tabletă) „canonul”. Acest obicei reprezintă o trecere în planul secund a rugăciunii obștești, în favoarea celei individuale, și o slăbire a conștiinței că cele spuse și săvârșite în timpul Liturghiei sunt ele însele o

pregătire pentru momentul culminant al împărtășirii. O altă abordare cu efect asemănător o reprezintă practica din unele parohii de a include cel puțin rugăciunile pregătitoare ale Rânduiei chiar în cadrul Liturghiei, de regulă, în timpul chinonicului sau chiar în momentul împărtășirii. Deși uneori această manieră are unele justificări pastorale, includerea unor rugăciuni cu caracter privat în contextul celebrării obștești are lipsurile sale evidente. Se creează astfel o fragmentare a rugăciunii comunitare, prin faptul că în timp ce unii credincioși au primit Euharistia, încă ascultă rugăciunile de dinainte de cuminecare citite la strană. De asemenea, poate că anumite exprimări caracteristice ascetismului aspru ale rugăciunilor nu corespund într-un totu stării specifice copiilor care se cuminecă. În al doilea rând, chiar obligativitatea citirii unei Rânduiei destul de lungi înainte de fiecare cuminecare este o piedică uneori pentru apropierea de Euharistie, unii credincioși motivând neapropierea de Potir cu faptul că nu au avut timp să își îplinească „pravila”.

Studiul diacronic oferă posibilitatea identificării și corectării anumitor devieri sau exagerări ivite în practică de-a lungul vremii. În primul rând, Canonul reprezintă o componentă ce aparține contextului celebrării obștești, destinație ce ar trebui redescoperită inclusiv în mediul parohial. Ar fi de dorit o revizuire a textului Canonului din Ceaslovul românesc, astfel încât el să corespundă versiunii grecești, inclusiv în privința numărului de strofe. În al doilea rând, rugăciunile de dinainte și de după cuminecare nu trebuie rostite în mod obligatoriu în totalitatea lor, după cum sunt redată în Orologhiu/Ceaslov, înainte de fiecare cuminecare, ci ele au un caracter alternativ. După modelul deja propus de A. Schmemmann, o soluție pastorală ar putea fi

reprezentată de includerea în pravila de rugăciune cotidiană a credinciosului citirea pe rând, în fiecare zi, a câte o rugăciune din Rânduiala împărtășirii. Această practică are avantajul de a întări conștiința unei pregătiri constante, neîntrerupte pentru primirea Sfintelor Taine, fără a împovăra pe credinciosul mirean, în mod special, mai ales dacă acesta dorește și are posibilitatea de a se împărtăși des (cel puțin săptămânal).

Totodată, ar fi de dorit ca din viitoarele ediții ale Rânduiei împărtășirii să fie eliminate atribuirea nefondată a paternității anumitor rugăciunilor unor sfinți părinți, spre a nu se crea confuzii sau exagerări în privința importanței unora sau a altora dintre rugăciuni. În al treilea rând, o viitoare cercetare amănunțită a documentelor ar putea duce la reintegrarea în viitoarele ediții a unor rugăciuni abandonate, fapt ce ar contribui atât la conservarea unor creații liturgice ieșite din uz în mod arbitrar, cât și la diversificarea conținutului actualei Rânduiei.